

»Det eneste jeg savner er lidt kærlighed...«

– om prostitution

DAN EGONSSON

Röster höjs idag för att kriminalisera prostitutionskunderna. Man vill komma åt prostitutionen som samhällsfenomen. Men är prostitution verkligen förkastligt? Och om prostitution är förkastligt, är det prostitutionen som sådan eller prostitutionen med dess faktiska effekter? Kan man rent av tänka sig en ideal form av prostitution som inte drabbas av någon förkastelsedom?

Att vara hel människa förutsätter att man har alla sina grundläggande behov tillfredsställda. Bland dessa behov finns för de allra flesta människor, om inte alla, behovet av fysisk beröring av andra människor och sexuell utlevelse. För väldigt många är detta behov inte uppfyllt. Fler än någonsin i vårt samhälle är ensamma i ordets alla bemärkelser – de saknar någon att vara med, göra med, uppleva med, tala med och älska med.

Dan Egonsson, forskarassistent i praktisk filosofi i Lund, disputerade 1990 på en avhandling om villkoren för moralisk ställning och kommer i vinter ut med ett arbete om människovärdet.

Vad gör man då? Man kan förstås söka bota sin ensamhet men om man inte lyckas med det återstår att lindra den – att läsa, lyssna på radio, se på TV, gå på restaurang m.m. Pornografi och prostitution anges ofta vara sätt att lindra den sexuella ensamheten. Självklart kan det knappast bli tal om mer än så – att lindra men inte bota – men frågan är hur man ska ställa sig till den här typen av metoder att lindra sexuell nöd.

Det finns två frågeställningar som anmäler sig genast. Dels om detta är effektiva metoder för att lindra dessa behov. Och dels om de kan accepteras oberoende av hur pass

effektiva de är. Tyngdpunkten i denna artikel kommer att ligga på den senare frågeställningen. Vidare kommer jag att koncentrera mig på prostitutionsfrågan även om en del av det som tas upp också har relevans för pornografifrågan.

Nu kan man redan här tycka att jag har hamnat fel när jag beskriver prostitutionen som ett sätt att lindra den sexuella nöden hos ensamma människor och människor som av olika anledningar inte kan eller åtminstone har mycket svårt att skaffa sig en partner på ett mer normalt sätt. Är inte detta att lägga upp frågeställningen på det sätt som ter sig allra fördelaktigast om man vill komma fram till att prostitutionen har ett existensberättigande?

Jo, antagligen men det är samtidigt det som jag bedömer det minst diskuterade perspektivet. Min instinktiva reaktion är att det finns många röststarka ståndpunkter i prostitutionsdebatten – till vilka hör både ett försvar för prostitutionen utifrån liberalismens grundprinciper och ett fördömande av densamma från feministiska utgångspunkter – men att den sexuella svälten sällan riktigt tas på allvar. Det är olyckligt av den enkla anledning att detta är en plågsam svält för den som är utsatt för den. Vidare är det en plåga som ofta förhånas i den allmänna debatten – t.ex. framställs inte sällan äldre mäns sexuella behov som ömkliga och motbjudande.¹

Det här utesluter inte att man också i

---

1 Nu ska väl i och för sig omslagsbilden till Sven-Axel Månssons och Annulla Linders bok om könsköparna betitlad *Sexualitet utan ansikte* från 1984 uppfattas som en skämtsam överdrift, men den bekräftar ändå bilden av könsköparna som mer eller mindre »fula gubbar».

slutändan måste placera in detta perspektiv bland andra perspektiv för att få en helhetsyn på problemet och att man då antagligen kommer att finna att prostitutionens huvudsakliga uppgift är att tjäna andra syften än att lindra sexuell nöd.

Jag vill göra två påståenden. Båda är tämligen anspråkslösa. Det första går ut på att många argument som anförts som argument mot prostitution har varit bristfälliga. Det andra, som också kan ses som en del av första påståendet, är att den stora bristen hos dessa argument ofta har bestått i att man negligerat skillnaden mellan prostitutionen sådan den skulle kunna vara och prostitutionen sådan den faktiskt ser ut. Många argument mot prostitution drabbar visserligen prostitutionen som faktiskt fenomen i vår värld, men lämnar dörren öppen för ett försvar av prostitutionen med hänvisning till hur den skulle kunna te sig under ideala betingelser. Själv tror jag att en sådan idealform av prostitution är och alltid kommer att förbli en utopi, dvs. omöjlig att förverkliga. Däremot är det inte uppenbart för mig varför man måste förkasta prostitutionen i dess utopiska form – dvs. om det mot förmodan skulle gå att skapa en prostitution som kan fungera utan de problem som häftar vid den nu, så ser jag inte varför man behöver fördöma den.

När det gäller definitionsproblemen tänker jag mer eller mindre lämna dem därhän. En av anledningarna är att den typen av problem ofta är olösliga och ju mer man tar dem på allvar desto mindre användbart tenderar resultatet att bli. Det är bättre att utgå från fenomen, faktiska och tänkta, som alla är överens om bör klassas som prostitution och sedan, för att fånga in nyanserna, ge

exempel på de gränfenomen som man också vill klassificera som prostitution. Men helst bör man motivera detta. Här nöjer jag mig emellertid med att förutsätta att vi talar om de mer paradigmatiske situationerna. Detta innebär också att jag förutsätter att den prostitution vi talar om är heterosexuell, och närmare bestämt av det slag där män går till kvinnliga prostituerade. Med lite fantasi kan dock det mesta som sägs överföras till andra prostitutionsformer.

Argument mot prostitution

Jag kommer mest att koncentrera mig på argument som presenterats *mot* prostitution. Den enkla förklaringen är att jag tror att det finns fler argument mot prostitution än det finns för. Detta innebär inte att det saknas skäl för prostitution och det innebär heller inte att frågan om prostitutionens existensberättigande är avgjord. De tyngsta om än inte de flesta skälen skulle mycket väl kunna tala *för* prostitution i någon form.

Leif G. W. Persson, som satt som sakkunnig i 1977 års prostitutionsutredning, noterar också denna obalans i argument för och emot prostitution:

Hur kommer det sig att prostitutionsutredningens sakkunniga och sekreterare inte har något positivt att anföra? Och är det inte en utrednings uppgift att »opartiskt granska« sånt som talar för en sak lika väl som det som talar mot. Båda frågorna är mycket enkla att besvara. Det fanns ingen i prostitutionsutredningen som tyckte att det fanns något gott att säga om prostitutionen. Allra minst jag själv (1981: 207).

Senare nyanserar Persson sin uppfattning

på ett rätt ovanligt sätt i prostitutionsdebatten och medger att det också finns omständigheter som talar för: »Prostitutionen erbjuder för en mindre grupp av handikappade eller sexuellt avvikande män möjligheter som annars inte skulle finnas. Sannolikt skulle de också som individer, och i det stora flertalet fall, må sämre utan prostitution och de alternativ som den ger dem« (1981: 211).²

Persson medger alltså att det finns argument att lägga i båda vågskålarna, men menar att argumenten mot på det hela taget väger tyngre. Då kan man fråga: antag att det vore möjligt att förverkliga en form av prostitution som saknar de nackdelar som häftar vid den idag, dvs. nackdelar i form av mänskligt lidande framför allt för de prostituerade; hur pass tungt skulle då argumenten för prostitution väga?

Persson gör klart att det inte skulle förändra hans grundinställning till prostitution:

Den ideologiska frågan är den för mig avgörande i det här sammanhanget. Även om prostitutionen inte hade de samband som den faktiskt har med samhälleligt och individuellt elände så vore det ändå omöjligt att acceptera den i ett samhälle som gör anspråk på att vara en demokrati och en rättsstat. Den ideologin uttrycker och, låt vara i ringa grad, även befäster står i direkt motsats till grundläggande rättigheter och värderingar i ett sådant samhälle (1981: 213).

2 Jag noterar att gruppen handikappade mer eller mindre lyser med sin frånvaro i den nyligen gjorda studien av könsköpare i Göteborg. Därremot beskriver man en grupp s.k. »refuserade« som jag spontant skulle vilja placera i samma grupp som handikappade vad gäller möjligheten att uppleva sexuell kontakt utanför prostitutionen.

Det finns två saker jag upplever som oklara här. För det första förstår jag inte vad det är för slag av ideologi som Persson menar måste ligga bakom accepterandet av prostitution. Prostitution skulle kunna försvaras, föreställer jag mig, utifrån väldigt olika ideologier – det finns inte, som jag ser det, *en* ideologi eller ens *ett slags* ideologi som ligger bakom varje accepterande av prostitution. För antag att det är precis så som Persson säger, att det finns en grupp av människor som är beroende av prostituerade för att få sina sexuella behov tillgodosedda på annat sätt än genom självsex – nog är detta relevant i en ideologi som bl.a. går ut på att se till att alla människor har det så bra som möjligt! Om det ur demokratisk synvinkel är problematiskt med ideologier som har detta som enda mål, måste inte detta gälla för ideologier där det är ett av flera viktiga mål.

För det andra är det oklart varför Persson menar att prostitution som fenomen strider mot demokratiska ideal. Det finns i bakgrunden vissa idéer om att alla ska ha lika rätt till utbildning, arbete, social trygghet osv, något som inte gäller för prostituerade. Men är det inte antagligt att detta beror på att prostitutionen ser ut som den gör? Jag ser inte varför det skulle vara omöjligt att tänka sig en prostitution där alla inblandade parter omfattades av samma rättigheter och skydd som individer i andra delar av samhället. Men i avsaknad av en tydlighet från Perssons sida angående den ideologiska grunden för ett förkastande av prostitution, är det svårt att argumentera i frågan.

Detta gäller också prostitutionsdebatten överhuvudtaget, att man på något sätt inte tar diskussionen om de etiska grunderna för ens ställningstagande riktigt på allvar. Det

är som om man sätter upp en attityd av trötthet inför utsikten att behöva ge sig in i en debatt som är avgjord från början, eftersom alla vet att en förnuftig människa måste vara mot prostitution. Att prostitution är omoraliskt betraktas som en truism. De skäl som anges blir därför ofta svepande och så allmänna att man inte blir klok på deras innehåll.

Denna brist tycker jag också att den nyligen publicerade undersökningen av könsköparna lider av. Där uttrycker man sin grundinställning till prostitution på följande sätt:

Prostitutionen kan ses som ett uttryck för mannens dominans över kvinnan i det patriarkala samhället. [...] Vi är övertygade om att prostitutionen i vår samhällskultur ytterst beror på våra mans- och kvinnoroller, på bristande jämlikhet och jämställdhet i relationerna mellan könen (1996: 38, 237).

Dessa påståenden förs fram som jag ser det helt utan motivation.³ Detta förvånar, inte minst med tanke på att undersökningen ingalunda ger något direkt stöd för en sådan hållning. Tvärtom redogör man i anslutning till ovanstående passage för uppgifter från prostituerade som snarare tycks stödja en motsatt analys. En kvinnan funderar på om det kanske finns dominans från båda sidor: »Det är jag som blir köpt och det är han som bestämmer över sina pengar. Men just i sexualakten blir han ofta blyg, medan jag är säker.« Mer än hälften av männen sägs vara passiva och »låter kvinnan göra jobbet«. Någon uppskattar att andelen aggressiva män är en procent. Och mot bakgrund av att man inte har med någon tydlig motbild till dessa uppgifter, är det svårt att förstå att

---

3 Jfr också Stig Danielson (1980:10)

man kan dra de slutsatser angående prostitutionens natur som man faktiskt drar.

Det sant att det finns mönster djupt inskrivade i traditionen som kvinnor inordnar sig under mer eller mindre omedvetet och som befäster en fundamental ojämlikhet i relationen mellan könen. Patriarkatet är ett faktum – män förtrycker kvinnor med mer eller mindre subtila maktmedel sprungna ur ekonomisk, politisk och social ojämlikhet. Men därav följer inte att man måste analysera varje samhällsfenomen som ett utslag av detta mycket beklagliga faktum. Låt oss stödja den feministiska kampen utan att förlora sinnet för distinktioner. Det är klart att man kan tolka de prostituerades uttalanden som uttryck för självbedrägeri och rationaliseringar, men det är som jag ser det den som vill göra en sådan orak tolkning som också har bevisbördan. Det är inte den som tar någon på orden som måste bevisa att hon har rätt att göra så.

Prostitution och patriarkat

Även i en tidigare undersökning av könsköparna utgår man från en analys av prostitutionens innersta natur som resultatet av en patriarkalisk samhällsstruktur. Sven-Axel Månsson och Annulla Linders menar att »Könshandelns grundläggande idé genom tiderna har varit att en grupp kvinnor ska vara tillgängliga för mäns sexuella lust« (1984: 16). De redogör, som jag uppfattar det, på ett okritiskt och gillande sätt för Constantina Safilios-Rotschids analys av den manliga sexualiteten och skriver:

I pojkars erotiska socialisation ingår att de får lära sig att *kontrollera* och *dominera* sexuella förhållanden till det motsatta könet. Till skill-

nad från flickor får de lära sig att misstro och undvika »kärlek« som ett främmande område. De får lära sig att betrakta »kärlek« som ett uttryck för »kvinnlig list«, som i sin förlängning avser att binda dem i komplicerade och hämmande ansvarsrelationer (1984: 21).

Detta mynnar så småningom ut i en analys av den manliga sexualiteten såsom varande en anonym hållning gentemot kvinnan, en hållning »som gör kvinnan till ett redskap som män använder för att bekräfta sin manlighet« (1984: 23).

Återigen: jag säger inte att denna analys av manlig sexualitet och dess förhållande till prostitution är falsk. Vad jag säger är att man inte presenterar någon egentlig evidens för den – det är rätt och slätt påståenden utan någon underbyggnad.

Jag tror nog att det finns en sanning i dem men anser det vara en stark förenkling att förlägga hela sanningen till dem. Tex. krävs det inte speciellt mycket fantasi för att ifrågasätta om grundidén med prostitution *enbart* är att det ska finnas kvinnor tillgängliga för män att förlusta sig på och att alltså »kvinnan/den prostituerade finns till för mannens lust« (1984: 16). Det måste väl ändå finnas mer än ett manligt perspektiv på prostitutionen. Det är inte sannolikt att de kvinnor som prostituerar sig gör så primärt för att öka sin tillgänglighet för männens sexuella lust – det har snarare ekonomiska orsaker. Och om så är fallet kan man också säga att prostitutionskunden ur den prostituerades perspektiv finns till för att tillfredsställa den prostituerades ekonomiska behov.

Om man därför bara ser till prostitutions-situationen (och bortser från vem som eventuellt försatt den prostituerade i den) så fö-

religger visserligen ett utnyttjande av en annan människa, men det är ett *ömsesidigt* utnyttjande. Männen behandlar kvinnan som medel för sina syften medan kvinnan behandlar männen som medel för *sina* syften.

Intressant i sammanhanget är också att notera att det finns ett visst etymologiskt belägg för detta påstående. Ordet »torsk« kan härledas från den prostituerades utnyttjande av mannen:

Det är i gatuprostitutionen som ordet torsk oftast förekommer. Torsk är kvinnans benämning på mannen i prostitutionen. Det visar i blyxtbelysning på en annan infallsvinkel ur vilken vi kan se honom. Ordet ger nämligen inte bara uttryck för kvinnans allmänna syn på mannen, utan visar också det dubbla perspektiv som finns när det gäller den som utnyttjar och den som utnyttjas. En torsk är en fisk, ett djur som man halar in i sitt nät, fångar. Mannen torskar dit, dvs. blir lurad även han, enligt kvinnans sätt att se. [...] En torsk är en man som kvinnan tjänar på (1980: 350).

Nu är frågan om vem som utnyttjar vem mer komplicerad än så här, eftersom man inte bara kan se till transaktionen mellan två parter utan också till hur pass jämlik relationen mellan parterna är *före* transaktionen. Det är t.ex. inte oproblematiskt att försvara barnarbete med utgångspunkt från resonemanget om ett ömsesidigt utnyttjande, även om det faktiskt är så att båda parter i det korta perspektivet tjänar på systemet. För barnens del handlar det nämligen om kampen för överlevnad – de måste acceptera villkoren för att överhuvudtaget överleva. Något motsvarande gäller inte för den prostituerade kvinnan, åtminstone inte i vårt samhälle (men alldeles säkert i andra samhällen). Den prostituerade kvinnan kan

överleva även utanför prostitutionen.

Då man kan invända – det är sant, men för den sakens skull kan man inte betrakta hennes prostitution som frivillig. Kvinnan kan välja prostitution som en sista utväg, inte för att överleva men för att få pengar till missbruk osv.

Det stämmer, men för det första ser inte all prostitution ut så och för det andra kan något motsvarande sägas om vissa av prostitutionskunderna, vilket vi snart ska se. De, liksom de prostituerade kvinnorna, väljer prostitution för att det inte finns ett bättre alternativ att tillgå.

Man måste dessutom åter skilja mellan prostitutionen sådan den är och skulle kunna vara och fråga sig om utnyttjandeproblemet finns kvar i en tänkbar framtida könskvoterad prostitutionsvariant där 50% av de prostituerade utgörs av kvinnor och 50% av män.

Samma replik är tillämplig även på nästa argument. Man har som sagt menat att männen använder den prostituerade kvinnan för att bekräfta sin manlighet. Och visst kan detta vara en korrekt beskrivning av många mäns grundmotiv för att söka sig till prostituerade. T.ex. i *Könsköparna* beskrivs en man som kallas »samlaren« och som varit tillsammans med 3500 prostituerade och 300-400 »civila kvinnor«: »S förbereder sig väl inför mötet med en prostituerad. Ofta dokumenterar han det också genom att fotografera och ta upp ljud« (1996: 108).

Eller som i Gunnel Andersson-Collins undersökning där man kan läsa om »Lennart«, som säger:

Det är nån sorts livskvalité i den där starka åtrån i upphetsningen som kan vara helt anonym. Inte inriktad på någon speciell person

utan en allmän kåthet som gör att man känner att man lever verkligen. Som en stark våg som man rider på eller en vind som lyfter en (1990: 59).

Men varför generalisera och lägga denna analys till grund för mäns sexuella motiv överlag? Jag ställer mig t.om. tveksam till att det skulle vara det statistiskt dominerande motivet. Det finns alltså en ensidighet i analyserna och det intryck man får när man läser berättelserna från och beskrivningen av flera prostitutionskunder är snarare att de helst skulle vilja vara kvitt den sexualitet och de fysiska ensamhetskänslor som driver dem att söka upp prostituerade. I *Könsköparna* kan man läsa om »Den förtvivalde«:

För Den förtvivalde har köpet varit en nödlösning, mest för att undvika ensamhet och inte så mycket för det sexuella. Den förtvivalde upplever köpet av sexuella tjänster som moraliskt förkastligt och säger att han aldrig skulle köpa i nyktert tillstånd (1996: 129).

Detta mönster går igen hos flera av kunderna: besöken hos prostituerade betraktas som ett nödvändigt ont och jag kan omöjligt tänka mig att det stärker deras manliga självkänsla. Trots detta kan Sven-Axel Månsson och Annulla Linders karakterisera en fundamental aspekt av den manliga sexuella inläringen på följande sätt:

I detta perspektiv kan man också förstå betydelsen av den sexuella prestationen i mäns liv. Förmågan att erövra, förmågan att erigera och ejakulera, ofta och utan problem blir oerhört central (1984: 147).

Jag har själv vistats en hel del i genuint manliga kulturer, bl.a. i form av två FN-bataljoner, men jag har träffat få män vars sexualitet stämt in på denna beskrivning. Och i de

fall beskrivningen stämt någorlunda väl in har det varit män utan större anseende bland andra män. Att så domineras av behovet av att få utlösning är inget som män skryter med och minst av allt skryter man om man måste gå till prostituerade för att tillfredsställa det. Prostitution är en ganska naturlig del i en soldats liv, men det är normalt inget som han skrävar med. Det uppfattas som mer manligt att sätta sig över sådana behov. Nu finns det kanske inget riktigt erövringsmoment i ett könsköp och det är kanske därför som man talar tyst om det, men som jag uppfattar Månssons och Linders analys är det som står i citatet också en förklaring till vad som driver män att bli könsköpare.

Det är svårt att förneka att den sexuella erövringen kan stärka mäns självkänsla (liksom den kan stärka kvinnors) men därav följer inte att den typiske mannen skulle stämma in på beskrivningen i citatet.

Som osanna uppfattar jag också påståenden i samma bok av följande slag:

Den avskalade och opersonliga sexualiteten som könshandeln innebär är en kravlös och ensidig sexualitet helt på mannens villkor (1984: 146-147).

Med risk för överförenkling skulle jag vilja hävda motsatsen: den manliga sexuella utlevelsen i prostitutionssammanhanget sker i det närmaste totalt på kvinnans villkor. Det är hon som i första hand avgör om kunden får vara kund. Hon har förmågan att rata, och att döma av berättelserna från de prostituerade så utnyttjar hon den också. Det är vidare hon som bestämmer priset för den sexuella tjänsten även om hon förstås kan vara starkt pressad att snabbt få pengar till narkotika. Och sist men inte minst är det också kvinnan som

bestämmer utseendet och kvaliteten på den sexuella tjänsten – hon är i alla fall den som stakar ut gränserna.⁴

Jag har förklarat för ett par kunder när de inte har fattat det här – »Du är så känslökall och hård på något sätt.« Då har jag sagt åt dem att träffas vi under andra omständigheter, så blir det säkert annat. Men i och med att vi har kommit överens om att knulla med varandra, blir det inget mer av det ... Så det här med att pussa mig, var du vill, men inte på munnen. Munnen är mitt privata (1980: 345).

Just denna attityd går igen i flera av berättelserna. Kvinnan intar en försvarshållning i form av ett icke-deltagande som fungerar som ett slags integritetsskydd. Och ingenstans får man intryck av att prostitutionskunden skulle ha någon makt att påverka detta eller att tilltvinga sig former av sex som kvinnan inte vill ställa upp på, med mindre än att det sker med våld.

Gemensamt för de argument mot prostitution vi hittills sett på är att de bygger på föreställningen att prostitutionen som idé är sprungen ur det slags manlig sexualitet som frodas i ett patriarkaliskt samhälle, dvs. ett samhälle som bygger på ojämlikhet mellan kvinna och man.

Att sälja sin kropp

Det finns fler argument. Vanligt är att man vänder sig mot prostitution som ett exempel på att sälja sin kropp. Margareta Garpe

4 Detta är i viss mån att överförenkla, eftersom kvinnans förmåga att diktera villkoren är starkt kontextberoende. Denna förmåga hos en lyxprostituerad i Sverige är förstås väsentligt större än samma förmåga hos en tvångsen-

och Suzanne Osten har i en debattskrift mot pornografi och prostitution lutat sig mot principen att *kvinnan är ingen vara*.

Detta är en problematisk princip av olika anledningar. För det första, vilket också många andra debattörer påpekat,⁵ handlar inte prostitution om att sälja sig själv, utan snarare att sälja ett visst slags förfoganderätt över sin kropp, ett slags förfoganderätt som vi sagt att den prostituerade normalt dikterar villkoren för. Men låt oss istället tolka principen bildligt. Är det fel att behandla sig som en vara?

Det drabbar i så fall väldigt många fenomen som vi normalt inte reagerar mot. T.ex. måste varje förvärvsarbetande kvinna i viss mening behandla sig själv som en vara, eftersom hon är beredd att ställa upp med tjänster av ett visst slag till ett visst pris. Att som kvinna få betalt för ett utfört arbete är således att vara behandlad som en vara, eftersom någon värderar vad hennes tjänster är värda och betalar därefter.

Vi måste alltså specificera den generella principen ytterligare. Vad händer om vi i stället säger att det är inte (moraliskt) tillåtet att en kvinna säljer *sexuella* tjänster? Det finns antydningar om att det i själva verket är detta som Garpe och Osten är ute efter när de påstår att kvinnan är ingen vara, eftersom de startar resonemanget med att förkasta tanken på att »lämna fritt spelrum för de krafter som söker dra in människors

rollerad nepalesisk flicka på en bordell i Bombay. Men så länge vi talar om svenska förhållanden tror jag att förmågan att ställa villkor finns i alla prostitutionsformer.

5 Se t.ex. Lars O. Ericsson.

behov av sex och kärlek i varucirkulationen» (1978: 127).

Idén är väl spridd. Man tänker sig på något sätt att sexualiteten är tillåten endast när den utövas i en speciell typ av situation, där det också finns upplevelser av kärlek och intimitet.⁶ Vad som förefaller ligga till grund för ett sådant synsätt är en speciell människosyn, enligt vilken vår personlighet påverkas negativt av en mekanisk sexualitet utan kärlek – sådan kärlek verkar avhumaniserande på oss. Tanken är, ser det ut som, att man inte får handskas lättsinnigt med det mest intima eller personliga, vilket man gör när man behandlar det som en vara.

Det är emellertid svårt att uppfatta detta som en rimlig princip om man tolkar den som en princip mot att gå ut på en varumarknad med det mest intima. Det skulle drabba varje självutlämnande författare. Hon köpslår med det mest intima, men vi tycks acceptera det. (Vi hyser möjligen större respekt för henne om vi vet att hennes motiv inte är ekonomiska.)

Eller är kanske tanken att sexualiteten är mer intim än ens innersta tankar? Det kan ibland förefalla så, eftersom detaljer om vår sexualitet ofta är det vi är mest obenägna att delge andra. Wittgensteins dagbok betraktas som intim eftersom den innehåller uppgifter om hur ofta han onanerar – det betraktas på något sätt som mer intimt än uppgifter om hans gudstro och självuppfattning.

Men är det fel att lämna ut sådana detaljer i böcker som man tjänar pengar på? Är det fel eller ovärdigt att beskriva sina erotiska erfarenheter i självbiografier? Jag tvivlar

---

6 Se t.ex. Vincent Punzo och Roger Scruton.

på att vi tycker det och drar därför slutsatsen att vi inte på ett övertygande sätt kunnat göra rimlig en princip mot att behandla kvinnan som en vara varifrån man skulle kunna härleda ett moraliskt fördömande av prostitutionen. Det är möjligt att man kan anföra skäl mot att låta kommersialismen omfatta vissa yttringar av vår sexualitet, men det är förmodligen svårt att formulera några mer generella principer som uteslutande drabbar sådan sexualitet och inte också många andra fenomen som vi utan att blinka anser att det finns och får finnas en marknad för, åtminstone om vi överhuvudtaget menar att det får finnas en marknad.

Det existerar utan tvekan ett romantiskt ideal hos de flesta av oss, enligt vilket sex mot betalning är mindre autentiskt än sex i ett förhållande med starka och ömsesidiga känslor. Jag förnekar inte detta och inte heller att det finns skäl att omfatta sådana ideal. Men det är en sak att mena att sex utan betalning är bättre än sex med betalning. En annan sak är att hävda att sex mot betalning inte får finnas. Sex mot betalning kan vara bättre än inget sex alls även om det är sämre än sex utan betalning.

Jag ser det därför som utslag av förmätnhet när människor med möjlighet att leva ut sin sexualitet i autentiska relationer vill bannlysa surrogaten för de människor som är hänvisade till dem. För så är det för många – den äkta kärleken finns inte som ett reellt alternativ till könsköpet – och hur pass rimligt är det att låta de människor som är lyckliga nog att ha tillgång till den äkta varan också bestämma villkoren för dem som är hänvisade till den oäkta?

För att nu ge en balanserad bild av min egen ståndpunkt vill jag också inflika en

kommentar till en traditionell position i förhållande till prostitution.

Ett frihetsargument

Det är vanligt att man försvarar prostitutionen med hjälp av ett argument som ungefär menar att prostitution normalt handlar om en överenskommelse mellan två individer med moralisk rätt att bestämma över sina egna liv och som samhället inte har rätt att blanda sig i. Det finns t.ex. ett klassiskt uttalande av G. L. Simons där han menar att i ett samhälle som värderar frihet är varje socialt fenomen oskyldigt (liksom varje individ är oskyldig) tills motsatsen bevisats.⁷ Som jag tolkar det skriver Lars O. Ericsson i samma anda:

If two adults voluntarily consent to an economic arrangement concerning sexual activity and this activity takes place in private, it seems plainly absurd to maintain that there is something intrinsically wrong with it. In fact, I very much doubt that it is wrong at all. To say that prostitution is intrinsically immoral is in a way to refuse to give arguments. The moralist simply »senses« or »sees« its immorality. And this terminates rational discussion at the point where it should begin (1980: 338-9).

Jag menar inte att Ericsson har fel när han säger detta, men däremot får han sina poänger att framstå som mer självklara än vad de egentligen är. För det första är det inte alltid uppenbart att man kan acceptera en frivillig ekonomisk uppgörelse mellan två vuxna individer. Man kan exploatera folks svåra belägenhet även i en frivillig ekono-

misk uppgörelse. Om jag åker till platsen för en svältkatastrof och ber att få köpa fingrar mot hyfsad betalning, så är det inte moraliskt invändningsfritt. Det är därför heller inte oproblematiskt med organhandel i tredje världen även när donatorerna erbjuds betalning. Och detta hänger samman med något som vi redan varit inne på – parterna i transaktionen är inte jämbördiga. Viktiga intressen för donatorerna är utspelade mot varandra. Sådana exempel kan man med lite fantasi översätta på prostitutionssituationen.

För det andra är jag inte säker på att man kan bortse från folks attityder till ett fenomen, eftersom det finns attityder som sitter väldigt djupt hos oss och som därför måste påverka vår världsbild och människosyn. Jag menar att man måste ta hänsyn till sådana attityder, eftersom attityder förmodligen är det enda som ger värde, positivt eller negativt, till olika fenomen. Dessutom kan man knappast betrakta prostitution som en exklusivt privat angelägenhet mellan de direkt berörda parterna, eftersom det realistiskt sett inte går att undvika en tämligen vid krets av indirekt berörda parter – t.ex. prostitutionskundens eventuella partner och övriga familj, de människor som tvingas ha prostitutionsverksamheten i sin vardagsmiljö eller som oroar sig för att deras barn eller barnbarn ska bli indragna i verksamheten. Att betrakta prostitution som en privatsak mellan den prostituerade och hennes kund är således svårt.

Avslutning

För att summera så verkar det som jag har hamnat mitt emellan de traditionella argu-

⁷ Citatet finns t.ex. i Igor Primoratz (1990: 182).

menten mot och för prostitution och frågan är vad jag ska dra för slutsats av detta. Här kan jag bara spekulera, men trots att de argument mot prostitution vi sett ej drabbar prostitutionen som fenomen, vill jag inte påstå att det *saknas* argument mot prostitution.

Ett vanligt argument rör det mänskliga lidande som följer i spåren av prostitution, framför allt mänskligt lidande för den prostituerade kvinnan. Nu har jag sagt att man måste skilja mellan sådana argument som drabbar prostitutionen som idé och sådana som drabbar prostitutionen sådan den faktiskt ser ut, men jag tror också att det finns argument som kan överbrygga denna distinktion. Man kan mena att även om prostitutionen i princip skulle kunna lösgöras från de problem som av tradition häftat vid den – utslagning, våld, kriminalitet, missbruk, osv. – *så kan den inte det i realiteten*. Idén om en god form av prostitution är en utopi och kommer alltid att så förbli. Detta är förstås inget som man kan veta säkert, men man kan ge vissa belägg för att misstanken är välgrundad. Leif G. W. Persson skriver:

Försöken att åstadkomma en »rumsren« prostitution, exempelvis genom statligt kontrollerade bordeller, har också genomgående misslyckats. Statligt legitimerad prostitution har inte minskat den illegala prostitutionen. Däremot ökat prostitutionsnivån totalt sett. De kvinnor som kan tänkas ägna sig åt en sådan prostitution kommer fortfarande att rekryteras bland de sämst ställda. I minst samma grad som tidigare kommer de också att vara en kastlös grupp (1981: 209-10).

Jag fruktar att detta är en korrekt beskrivning av verkligheten och att den kommer att gälla inom överskådlig framtid. Detta är att beklaga dels med tanke på att prostitutionen med all sannolikhet kommer att finnas i vårt samhälle oberoende av vår inställning till den, låt vara i mindre utsträckning om vi överlag är negativa, och att de människor för vilka den kan fylla ett behov därför tvingas hålla tillgodo med en sämre variant av prostitution än den ideala.

Men alternativet att sanktionera prostitutionen är som sagt med all sannolikhet ännu värre.⁸

---

8 Ett tack till Per Bauhn för konstruktiv kritik.

Summary *On prostitution*

This study is particularly devoted to a criticism of various arguments against prostitution. Many arguments against prostitution have failed because they have neglected the difference between prostitution as it actually works in the world and prostitution as such. These arguments, but not all of them, may hit actual forms of prostitution and its actual effects, but will have no effect on a defence of prostitution based on how it might work under ideal conditions. In this

study it is argued that although it is possible to imagine ideal forms of prostitution that might have a place in any society that contains widespread physical loneliness, there will probably in reality be bad side-effects of prostitution that outweigh the possible benefits from it. But this is a fact about the world as it actually works – not about prostitution as such – and it is a regrettable fact.

Referenser

- Andersson-Collins, Gunnel (1990). *Solitärer. En rapport om prostitutionskunder*, FoU-rapport nr 124.
- Danielson, Stig (1980). *Ömhetens kaniner*, Stockholm: Bonniers.
- Ericsson, Lars O. (1980). »Charges against Prostitution: An Attempt at a Philosophical Assessment«, *Ethics*, Vol. 90, ss. 335-66.
- Garpe, M. & S. Osten (1978). »Förbjud prostitutionen – kriminalisera kunden«, i Gunilla Fredelius (red.): *Ett onödigt ont*, Stockholm: Ordfront, ss. 123-127.
- Månsson, S-A & A. Linders (1984). *Sexualitet utan ansikte*, Stockholm: Carlssons.
- Persson, Leif G. W. (1981). *Horor, hallickar och torskar*, Stockholm: Norstedt.
- Primoratz, Igor (1993). »What's Wrong with Prostitution?«, *Philosophy*, Vol. 68, ss. 159-182.
- Prostitutionen i Sverige. En rapport utarbetad inom prostitutionsutredningen* (1980). Del 1-2, Stockholm: Liber Förlag.
- Punzo, V. C. (1969). *Reflective Naturalism*, New York: Macmillan.
- Sandell, G., E. Pettersson, J. Larsson, J. Kousmanen (red.) (1996). *Könsköparna*, Stockholm: Natur och kultur.
- Scruton, Roger (1986). *Sexual Desire*, New York: Free Press.